תנ״ך · אחרונים · מנחת שי · נביאים

מנחת שי על מלכים ב

רבי ידידיה שלמה רפאל נורצי

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

מנחת שי על מלכים ב

רבי ידידיה שלמה רפאל נורצי

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/מנחת-שי-על-מלכים-ב/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611160902 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
פרק ב 4
פרק ג 5
פרק ד 6
פרק ה 7
פרק ו 9
פרק ז 11
פרק ח 12
פרק ט 13
פרק י 14
פרק יא 15
פרק יב 17
פרק יג 17
פרק יד 18
פרק טו 19
פרק טז 20
פרק יז 20
פרק יח 22
פרק יט 24
פרק כ 26
פרק כא 27
פרק כב 28
פרק כג 29
פרק כד 30
פרק כה 31

פרק א

פסוק ג
המבלי. הה"א בחטף פתח ובמאריך וכן חבריו שבענין. ורבים כמותם כמ"ש בסוף מאמר המאריך ופרשת בשלח על המבלי אין קברים:

פסוק יג
תיקר נא נפשי. תיקר ב' חד מלעיל וחד מלרע ובענין. ועיין מ"ש במאמר המאריך בתירוץ חקירה ראשונה:

פסוק יד
הנה ירדה אש מן השמים. ברוב ספרי הדפוס וכ"י שופר הפוך ביו"ד ובלא טעם אחר בדל"ת:

פרק ב

פסוק א
את אליהו בסערה. רבו החילופים שנפלו בספרים על מלה זו וחברתה שבענין כי במקצתם הבי"ת במאריך והסמ"ך רפה ובשוא לבד. ובמקצתם בלא מאריך בבי"ת והסמ"ך דגושה ובשוא לבדו ורד"ק בפי' ובמכלול דף רי"ז ושרשים כתב שהסמ"ך בחט"ף קמץ והבי"ת מעמדת בגעיא ואל דבר מאומה מדגשות או רפיות הסמ"ך. אמנם ממה שכתב במכלול שף נ"א משמע בהדיא שהסמ"ך רפה יען נמנה זה עם מלין אחרין שנפל מהן הדגש ואות השמוש בגעיא:

פסוק ג
אשר בית אל. ד' בלישנא סבירין בבית מסורת כאן ובפרשת וארא:

פסוק ט
ויהי כעברם ואליהו. יש מי שנסתפק אם כתוב כעברם בכ"ף או בבי"ת ולדידן פשיטא לן דכתוב בכ"ף ע"פ המדוייקים והמסורת דהוא חד מן מלין דנסבין כ"ף ברישיה ולית דכוותא וסימנהון במסרא רבתא אות כ"ף:

פסוק טז
הגיאות. הגאיות ק' והספרים מתחלפים במילוי או חיסור יו"ד בתר גימ"ל:

פסוק יז
עד בש. ברוב הספרים חסר וא"ו:

פסוק יח
הלוא אמרתי אליכם. באיזה ספרים חסר וא"ו אבל ברובן מלא וכן הוא במסורת במנין י"ז מלאים בסיפרא וסי' נמסר לעיל סימן כ"ב במ"ג:

פסוק כא
רפאתי. בחירק הפ"א:

פסוק כד
ויקללם. אין דגש בלמ"ד:

פרק ג

פסוק ד
אלף אלים צמר. לית וכתיב רי"ש:

פסוק ה
ויהי כמות. בכ"ף רד"ק והם ג' בכ"ף ע"פ המסורת:

פסוק טו
כנגן המנגן. בספרים כ"י הה"א במאריך והמ"ס רפה וכן במקצת דפוסים:

פסוק יז
ובהמתכם. בספרים מדוייקים הוא"ו במאריך:

פסוק כ
ויהי בבקר כעלות המנחה. כעלות בכ"ף. ובס"א כ"י מצאתי כתוב ויהי בבקר כזרח השמש וטעות הוא:

פסוק כד
ויבו. ויכו ק' והוא חד מן מלין דכתיבין בי"ת וקריין כ"ף:
ויבו בה. ב' סבירין בם ואידך ותירוש יכחש בה (הושע ט':ב'):

פסוק כז
על החמה. חסר וא"ו וכן דרשו בפסיקתא ובילמדנו פרשת כי תשא החמה כתיב שהיה משתחוה לחמה ובסנהדרין סוף פ' אחד דיני ממונות פליגי רב ושמואל חד אמר לשם שמים וחד אמר לשם ע"ז ור' לוי דב"ר פ' נ"ה סבירא ליה כמאן דאמר לשם שמים:
וישובו לאר. בשילהי פירקא דלעיל אמר אר' חנינא בר פפא אותה שעה ירדו שונאיהם של ישראל למדרגה התחתונה ופי' רש"י מדלא כתיב לארצה הכי קאמר לשפלות

ולתחתית שבו שנגזר עליהם פורענות. ורד"ק מפיק לה להאי דרשא מדכתיב וישבו חסר וא"ו כלומר ישבו לארץ. כמו וישבו אתו לארץ ישבו לארץ ידמו זקני בת ציון:

פרק ד

פסוק ב
מה יש לכי. לך ק':

פסוק ג
שכניכי. שכניך קרי ובספרים מדוייקים אין בהם יו"ד אחר כ"ף ראשונה:

פסוק ה
הם מגישים. מלא גם יו"ד קדמאה בספרי' מדוייקים וכן ראוי על פי המסורת שנמסר כאן ואף במלכים א' ה':
מיצקת. מוצקת קרי והוא בחולם כי הוא בינוני מההפעיל כמו שכתוב במכלול דף קכ"ט וכן צריך להגיה בשרשים:

פסוק ז
נשיכי. נשיך ק':
בניכי. ובניך ק':

פסוק טז
אתי חבקת בן. את קרי:

פסוק כג
אתי הלכתי. את קרי. הלכת קרי:

פסוק כז
העלים ממני. העי"ן בשו"א לבדו מכלול דף פ"ב וכן הוא בספרים כ"י מדוייקים ובלא מאריך בה"א ועיין מ"ש באיכה על פסוק על תעלם אזנך:

פסוק כח
הלוא אמרתי. בספרי' מדוייקים בלא וא"ו שאינו מן י"ז מלאים בסיפרא:
חגר מתניך. בספרים מדוייקי' חסר וא"ו:

פסוק לא
ואין קשב. במקצת נוסחאות ספרדיות כ"י מלרע והשי"ן בצירי ונכתב בצדו שכן הוא בספר מוגה ואם כן הוא תואר וכן פירשו רבי יונה כי מצאו מלרע בשום ספר מדוייק כי

אם באות הירושלמי אשר סמך עליו רבי יונה והאו שם דבר כמו ואין קול ואין ענה ועין קשב (מלכים א י"ח:כ"ט) וכן הוא בספרים שלנו מלעיל ובסגול:

פסוק לד
כפו. כפיו ק':

פסוק לו
קרא אל השנמית הזאת. בספר אחד מטוליטולא נכתב בצדו נסחא אחרינא קרא לשנמית וגם בספר א' מספרד בכ"י היה כתוב בראשונה אל השונמית ואח"כ עבר על הגרר ורויח עלמא טובא ללמ"ד שהגיהו לשנמית ופלא הוא בעיני:

פסוק לט
ללקט ארת. אין באל"ף מאריך:
ממנו. ו' סבירין ממנה וקריין ממנו מסורת ריש פ' צו ועיין מ"ש ריש פ' תרומה:

פסוק מ
ויצקו לאנשים. היו"ד מעמדת בגעיא לחסרון היו"ד פ"א הפועל מהמכתב רד"ק וכן הוא בספרים מדוייקים:
כאכלם. בכ"ף רד"ק:

פסוק מב
לחם בכורים עשרים לחם שערים. חד מאלפ"א בית"א מן ב' ב' לא נסבין וא"ו בריש תיבותא ומטעין בהון וסימן במסרא רבתא:

פרק ה

פסוק א
היה איש גדול. בכל ספרים שלפני מלרע ומכלל יופי כתב בא מלרע שלא כמנהג ובמקצת ספרים מלעיל והן דברי המכלול בדף ו':

פסוק ט
בסוסו. בסוסיו קרי והכי איתא בירושלמי פרק חלק בענין גחזי:

פסוק יב
אבנה. אמנה ק':

פסוק יח
בהשתחויתי. כפי הנראה בחילופים לשנו לבן נפתלי מלרע בפשט א' לבד ולב"א שאנו סומכים עליו מלעיל בשני פשטין והפשט הראשון ראוי להיות על היו"ד וכ"כ רד"ק

בפי' הפסוק מלעיל בשני פשטין והוא שם. ובעל מכלל יופי טעה שכתב שם כי הוא מלעיל בשני פשטין נראה הדבריו שהמלעיל מורה שהוא שם ואדרבא איפכא מיבעי ליה כמ"ש במכלול דף קס"ו זה לשונו כי מלרע הוא שם בהשתחויתי בית רמון אך דבריו אלו סותרים למה שכתב בפירוש הפסוק כדלעיל ובכמה ספרי הדפוס וכתיבי יד מצאתיהו מלרע בפשט האחרון לבד וכגן דא צריכא רבא:

בהשתחויתי בית רמן יסלח נא. נא כתיב ולא קרי ע"פ הגמרא פרק אין בין המודר ועל פי המסורת וסימן נמסר ברות:

פסוק כ

ולקחתי מאתו מאומה. במקרא גדולה כתוב מומה חסר אל"ף והוא כפירוש רש"י ז"ל שכתב מומה חסר אל"ף לפי שהיתה לקיחה זו למום עכ"ל. ובכל הספרים שבאו לידי כתיב מאומה באל"ף. גם ר' אליה המדקדק בהגהת שרשים שרש מאם הביא לשון רש"י ואח"כ אמר ואני לא מצאתי כן בכל הספרים וגם אינו במנין מלות דלא מפקין אל"ף כמו שלתך ודומיהם עד כאן דבריו. ואע"פ שאין ראיה מוכחת לדברי רש"י ז"ל סמך לדבריו מצאתי ממדרש תנחומא וזה תוארו חי ה' כי אם רצתי אחריו ולקחתי מידומאומה אמר הקב"ה אני אמרתי שלא יהא לך משלו מאומה ותאה חזרת ולקחת ממנו מאומה חייך מומו אתה נוטל שנאמר וצרעת נעמן תדבר בך. עוד מצאתי בויקרא רבה סדר מצורע פרק י"ז על י' דברים נגעים באים וכו' עד ועל חילול ה' מגיחזי ויאמר גיחזי נער אלישע וגו' מהו מאומה מן מומא דאית ביה פירש בנעמן ומנין שלקה בצרעת שנאמר וצרעת נעמן תדבק בך. ומאמר זה איתא נמי במדרש רבה פרשת נשא פ"ז בלישנא יתירא והכי איתמר התם ועל המחלל שם שמים זה גיחזי שרץ אחר נעמן ליטול ממנו ממון שנאמר וירדף גיחזי אחרי נעמן וגו' אלישע קידש שמו של הקב"ה שלא רצה ליטול מנעמן כלום וגיחזי רדף אחריו ונשבע לו לשקר ששלח אצלו שישלח לו ממון נמצא זה מחלל שם שמים מה שקידש אלישע אמר לו הקב"ה לגיחזי רשע אתה אמרת חיה' כי אם רצתי אחריו ולקחתי מאתו מאומה נשבעת בשמי כדי לחלל חייך מאומה אמרת ומומו אתה נוטל וצרעת נעמן תדבק בך ע"כ. ומתוך כל מאמרים אלו גמרתי אומר שבספרו של רש"י היה כתוב מומה וקרי מאומה וסברתו היא שגם חכמינו ז"ל דרשוהו כן וכן ראיתי לבעל כלי יקר שכתב נראה כי פשוט הוא שהם ז"ל דרשו קרי וכתיב דקרינן מאומה וכתיב מומה לשון מום ע"כ. אך לפי דעתי אין זה מוכרח בדברי רבותינו ז"ל אדרבא נוכל לקיים גירסתם כספרים שלנו אבל דרשו מאומה לשון מום כמו דרשו ג"כ בב"ר פ' נ"ו על פסוק אל תעש לו מאומה אל העש לו מומה ובויקרא רבה פ' ל"ד בענין הצדקה

א"ל הקב"ה לא דייך שלא נתת לו משלך מאומה אלא במה שנתתי לו אתה מכניס לו עין רעה לפיכך והוליד בן ואין בידו מאומה מן כל מה דהוא ליהלא ישבוק לבריה ונסיב מומא לנפשיה ויש להם ז"ל על מה שיסמוכו מתרי קראי דכתיבין מום למערבאי וקרי ומיתפרשן מום ואלו הן ואחר עיני הלך לבי ובכפי דבק מאום (איוב ל"ח) וחברו ילדים אשר אין בהם כל מאום בריש דניאל ואינון מן מ"ח מלין דנסבין אלף באמצעות תיבותא ולא קריין וסימנהון במסרא רבתא ובחילופי המקרא שבין מערבאי למדנחאי כתוב באותו של איוב דלמדנחאי מאומה כתיב מום קרי. אחר כל אלה הדברים מצאתי סיוע לרש"י מהירושלמי דפרק חלק דאמרינן התם אתא גיחזי ואמר חי ה' כי אם רצתי אחריו ולקחתי מאתו מאומה מוה כתיב ע"כ. אך בעל יפה מראה כתב מומה כתיב לא מצאתי כן בשום ספר ונראה שהוא כמו קרי ביה מומה דמשום דק"ל שלא מצינו לשון מאומה על מציאות דבר אלא על העדרו לא תתן לו מאומה. ולא ידע אתו מאומה. כי לא מצאתם בידי מאומה. להכי קאמר דה"ל כאילו כתיב מומה שרמז שיקח מומו דהיינו הצרעת:

פסוק כג

קח ככרים. חד מאלפ"א בית"א מן ב' ב' לא נסבין וא"ו בריש תיבותא ומטעין בהון וסימן במסרה רבתא:

ככרים כסף. הכ"ף בשוא מפני הסמיכות:

פסוק כה

מאן. מאין קרי:

אנה ואנה. במקצת ספרי הדפוס הנו"ן בקמץ בשתי המלות וטעות הוא כי בכל ספרים המדוייקים אנה הראשון הנו"ן בסגול וכן לא תצא משם אנה והלכת אנה ואנה (מלכים א ב':ל"ו) והם שלשה במסורת:

פסוק כז

תדבק בך. התי"ו במאריך:

ובזרעך. הוא"ו במאריך במדוייקים:

פרק ו

פסוק ב

נלכה נא. מאריך בנו"ן בנסחאות כ"י ודפוסים ישנים:

פסוק ז
הרם לך. הרי"ש בסגול והמלה מלעיל כמו שבא במסורת פרשת בשלח על פסוק ואתה הרם את מטך והוא ג"כ בשטא חדא דכל חד וחד מלעיל ולית דכותיה וסימן בסוף מ"ג:

פסוק ט
השמר. יש ספרים מהדפוסים ראשונים שהמ"ס בצירי ומשובשים הם כי המלה מלעיל והמ"ס בסגול וא' בלבד נמצא בצירי כי הוא מלרע השמר והשקט (ישעיה ז'):

פסוק י
והזהירה. והזהירו ק':

פסוק יג
איכה. הכ"ף בחול'. (אמר המגיה טח מראות עיני בראותי החילופים שנמצאו בין הספרים במלה זו כי במקרא גדולה מוגהת נכתב בגליון איכו קרי ובאחרת איפה ואין לי להכריח ממסורת אלא שבאיוב ריש סימן ל"ח נמסר בכמה אופנים אשר נכתבה תיבת איפה ואילו בכ"ף לא נסדר שם. אבל הנראה לע"ד אין כאן ק' וכתיב כלל כיון שהרב המחבר דרכו להעיר עלכל קרי וכתיב וכאן לא כתב אלא הכ"ף בחולם. וכן נראה דעת רד"ק בפירוש הפסוק וכן כתב בשרשים שורש איך ע"ש. וכן כתב המכלל יופי כמו איכה תרעה אלא שהוא קמץ וזה בחולם ע"כ:

פסוק כ
כבואם. בכ"ף:

פסוק כא
כראותו. בכ"ף:

פסוק כב
ובקשתך. הוא"ו במאריך במדוייקים כ"י:

פסוק כה
חרי יונים. דיב יונים קרי כן הוא בס"ס מדוייקים כ"י וגם בדפוס ישן אבל גירסת הרי"ף וריא"ז בפ' הקורא את המגילה עומד. חורי יונים וכן כתב בעל הלשון כי הכתיב חורי יונים והקרי דביונים על משקל גליונים. ובמקצת ספרים חדא מלה כתיב ובשני יודי"ן וי"ס ביו"ד אחד לבד וכן הוא ברד"ק בפי' ובשרשים שרש דב וזו היא ג"כ גירסת רבינו ישעיה הראשון ז"ל מטראני:

פסוק ל
ויהי כשמע. פליגי ספרי אם הוא דגש או רפה ועיין מ"ש בשופטים י"ו:

פסוק לב
הראיתם. הרי"ש בדגש ע"פ המסורת ומכלול דף ע"ב וד' ס"א:
המרצח. המ"ס רפויה והה"א סמוכה בגעיא מכלול דף נ':

פרק ז

פסוק ו
קול רכב קול סוס. בתרגום של יונתן כתיב וקול סוסון ובכל ספרים כ"י ודפוסים ישנים קול סוס בלא וא"ו בראש המלה וכן הוא במאיר כתיב ואני יגעתי לעמוד על בירורו של דבר עד שמצאתי בחסד אל מסרה משנים עשר פסוקים דמיין מן ג' ג' מלין קדמאה ותליתאה לא נסיב וא"ו ומציעתא נסיב ו' וסי' נמסר חסר במסר' גדולה ישעי' מ"ט ופסוק זה אינו נחשב עמהם ומזה נלמד שכתוב קול בלא וא"ו:
שכר עלינו. כתיב במכלול משקל פעל שהוא מלעיל שלא כמנהג ובסוף מסרה גדולה נמנה גם כן בשטא חדא דכל חד וחד מלעיל ולית דכותיה:

פסוק ז
המחנה כאשר היא. כתיב וקרי ביו"ד בדפוסים ישנים וספרים כ"י:

פסוק ח
ויבאו המצרעים. בספרים מדוייקים המ"ס רפה והה"א במאריך:

פסוק ט
ומצאנו עוון. מלא בשני ווי"ן והוא חד מן ד' מל' ע"פ המסורת וסימן נמסר בד"ה א' כ"א. ועיין שם בפי' רש"י ז"ל:

פסוק יב
בהשדה. בשדה קרי ועיין מ"ש בקהלת סימן ו' על שהתקיף:

פסוק יג
הנס ככל ההמון. בכ"ף וכן חברו שבפסוק:
ההמון ישראל אשר נשארו בה. המון קרי:

פסוק טו
בהחפזם. בחפזם ק' והוא חד מן מלין דכתיבין ה"א במצעות תיבותא ולא קריין כמ"ש בקהלת סימן ו':

פסוק יח
ויהי כדבר וגומר וסאה סלת. במקצת ספרים כתיב וסאה הסמ"ך בשוא לבדו ובספרים כ"י מדוייקים וגם בדפוסים ישנים הסמ"ך בחטף קמץ והוא"ו במאריך וכ"כ רד"ק בשרשים ויהי סאה סלת בשוא הסמ"ך. וסאה סלת בשקל. בחטף קמץ הסמ"ך:

פסוק יט
היהיה כדבר הזה. הרבו הספרים לפשוע בדבר הזה וברוך היודע אי זה יכשר הזה או זה כי בשתי מקראות כ"י משנים קדמוניות מצאתי כתוב הדבר הזה בה"א כמו שכתוב בתחילת הפרשה וגם בדפוס ישן שכתוב בפנים כדבר נרשם מבחוץ הדבר להורות שנמצא חילוף זה בספרים. ולא ראיתי לאחד מהמפרשים כלום זולתי בעל כלי יקר שכתב ובזה יובן שנוי הלשון של מעלה אמר הדבר הזה וכאן הוא אומר כדבר הזה בכ"ף הדמין לא כן למעלה שכתוב היהיה הדבר הזה עכ"ל. וכן בתרגום יונתן הראשון פתגמא והשני בפתגמא אבל במאיר כתיב שניהם ה"א:

פרק ח

פסוק א
אשר החיה. ברוב ספרים החי"ת בחטף סגול כמנהג ברוב כשפ"א גרונית ויש ספרים בשוא לבדו:

ולכי אתי. את ק':

פסוק ה
החיה את המת. החי"ת בחטף סגול וכן החיה את בנה. אשר החיה אלישע שבפסוק ומתחלפים בשוא לבד כמ"ש למעלה:

וזה בנה. יפה דגש:

פסוק ו
מיום עזבה את הארץ. בספרים מדוייקים הה"א רפה וכ"כ רד"ק במכלול דף ל"ב ובפירוש ושרשים שהוא מקור והעי"ן נקראת בקמץ חטוף והה"א רפה ומשפטה במפיק והמסורת עליו ב' לא מפיק ה"א וחברו עזבה יתומיך (ירמיה מ"ט) שהוא ציווי ומזה למדנו שהעי"ן חטופה ואין בה מאריך:

פסוק י
לא חיה תחיה. לו ק':

פסוק יז
שנה. שנם קרי:

פסוק יט
לתת לו ניר. הטעם בתי"ו:
ניר ולבניו. במקצת ספרים כ"י כמה דפוסים כתיב לבניו בלא וא"ו בראשית המלה וכן משמע מפי' רלב"ג. ובמקצת ספרים כ"י מדוייקים וגם בדפוס ישן כתוב ולבניו בוא"ו וכן הוא בתרגום ובמאיר נתיב וגם חסרו שבד"ה ב' סימן כ"א כתוב בוא"ו ושניהם הובאו כן במסורת שם:

פסוק כה
בשנת שתים עשרה שנה. בנביאים עם פי' הריא"ז ליכא מלת שנה וכן בס"א כ"י אמנם ברוב הספרים איכא:

פרק ט

פסוק ב
וראה שם יהוא. י"ס וראה במאריך הוא"ו:
והביאת. בא מלא בעי"ן הפועל מכלול דף ק"ן וכן ראיתי במסורת הביאת והביאת ב' כתיבי כן וחברו לא הביאת לי שה עלתך (ישעיהו מ"ג:כ"ג). ותימא שבישעיה סימן מ"ג במקרא גדולה לא נחשב זה עם אותם שהם מלאים יו"ד בלישן הבאה. ועיין עוד מ"ש בישעיה ל"ז:

פסוק ג
משחתיך למלך אל ישראל. במקצת ספרים כ"י ישנים וגם במקצת דפוסי' ראשונים כתוב על ישראל ואתבריר לן דשגגה היא וצריך למיכתב אל ישראל דהכי איתא במסורת על משחתיך למלך כתוב אל ישראל בר מן א' על ישראל וסי' ויאמר נתן אל דוד אתה האיש (שמואל ב י"ב:ז') פוק חזי במ"ג סי' ויחי וכן כתב רד"ק אל ישראל כמו על ישראל וכן כתב לקמן אל עם ה' אל ישראל כמו על:

פסוק יא
ויאמר לו השלום. י"ב דסבירין ויאמרו ועיין מ"ש בסוף מטות:
המשגע הזה. הספרים חלוקים במקצתם הה'א במאריך והמ"ם רפיה ובמקצתם במאריך ודגש וי"ס בלא מאריך ובאל דגש ורד"ק בספר מכלול דף נ' מנאו עם אותם שהם בדגש ובלא מאריך בה"א:

פסוק טו
לגיד. להגיד קרי ונראה שכן צריך להיות בחילופים למערבאי:

פסוק יז
ושלח לקראתם. בספרים כ"י הוא"ו במאריך ויש מהם שהשי"ן בשוא ופתח:

פסוק יט
וישלח רכב סוס שני ויבא אלהם ויאמר כה אמר המלך שלום. עיין מ"ש בשמואל ב' י"ח:

פסוק כה
בדקר שלשה. הה"א במקום וא"ו:

פסוק לג
שמטוהו. שמטוה קרי:

פסוק לז
והית. והיתה קרי ובס"ס הוא"ו בגעיא ובס"א כ"י מצאתיו בב' יודין והיית ומסור עליו לית כתיב ב' יודין וכן הוא בחילופי המקרא אליבא דמדינחאי:

פרק י

פסוק ד
ויראו מאד מאד. בספרים מדוייקים כ"י וגם דפוסים ישנים היו"ד במאריך הוא חד מן ד' חסרים יו"ד ע"פ המסורת מלבד שמואל וסימן במסרה רבתא אות יו"ד:

פסוק ח
שימו אתם. ברוב ספרים כ"י מדוייקים וגם בדפוסים קדמונים אתם חסר וא"ו וכן נכון ע"פ המסורת כי במלכים ב' סימן ג' נמסר ט' אותם מלאים בסיפרא ולא נחשב זה עמהם:

פסוק ט
ויאמר אל כל העם צדקים אתם. כתב המכלל יופי בא עם המ"ס לבדה בחסרון יו""ד בכתיבה והם דברי רד"ק במכלול דף י"ב. ותמהני כי בכל הספרים חסר יו"ד קדמאה ומלא יו"ד בתראה וכן הביאו בעל המסורת בתילים ל"ז על פסוק ותשועת צדיקים. וכבר השיג עליו ר' אליה המדקדק וכתב בהגהותיו לספר מכלול זהו טעות כי חסר בו יו"ד קדמאה והיה לו לומר ואנשים צדקים המה ישפטו (יחזקאל כ"ב):

פסוק טו
תנה את ידך. במקצת דפוסים אחרונים כתוב ידיך ביו"ד וטעות הוא:

פסוק יט
בעקבה. בספרים כ"י ודפוסים ישנים העי"ן בקמץ חטוף והבי"ת דגושה והה"א רפה:

פסוק כו
ויצאו את מצבות בית הבעל. לית חסר דחסר ועיין מ"ש בד"ה ב' סימן א':

פסוק כז
וישימהו. ברוב המדוייקים כן כתיב מלא יו"ד:
למחראות. למוצאות קרי והכי איתא בשילהי פירקא דהקורא את המגילה עומד ואמרינן התם דר' יהושע בן קרחה היה אומר למחראית כשמה מפני שהוא גנאי לבעל דאמר רב נחמן כל ליצנותא אסירא בר וכו':

פסוק כט
אשר בית אל. ד' דסבירין בבי"ת:

פסוק לד
וכל גבורתו. יונתן תרגם וגבורתיה דומה שהוא גורס וגבורתו ולא מצאתי כן לאחד מהספרים:

פרק יא

פסוק א
וראתה. ראתה קרי:

פסוק ב
הממותים. המומתים קרי ובמקצת ספרי' הכתיב בשני תוין. אמנם ברוב ספרים כ"י מדוייקים ודפוסים ישנים בתי"ו א' בלבד וכן ברד"ק כאן ובפי' רש"י ד"ה ב' כ"ב והוא חד מן מלין דכתיבין מוקדם מאוחר וסימן במסרה רבתי אות וא"ו. ברם צריך להתישב בדבר שמצאתי במלכי' א' י"ט מסרה מן ז' מלין דכתיבין תי"ו ולא קרינן. ומילין אלין אינון מתלתא גווני תרי מינייהו כתיבין תי"ו וקריין דל"ת וסימן ובאנו אליו באחת המקמות (ש"ב י"ז) באחד קרי וחבריה ויבא וישב תחת רתם אחת (מלכים א' י"ט) אחד קרי ותרתי אחריני כתיבין תי"ו וקריין ה"א בשנת הרביעית (ירמיה כ"ח) בשנת העשירית (ירמיה ל"ב) תרוויהו בשנה ק' ותלתא כתיבן תי"ו ואל קריין כלל וסימן ארבעת כנפות (יחזקאל י"ז) ארבע קרי. עפר התפלשתי (מיכה א') התפלשי קרי. הממותים. המומתים ק'. והמסרה בחד שמא כללינהו זאת אומרת שתיבה זו כתובה בשני תוי"ו וצריך עיון. ובסוף קהלת איכא נמי מסרה אחריתי חילופא דדא מן י"א מלין דקריין תי"ו וצריך עיון. ובסוף

קהלת איכא נמי מסרה אחריתי חילופא דדא מן י"א מלין דקריין תי"ו ולא כתבן דאית בהון מכמה אנפי. ובמסר' גדולה כתיב שם ואני המאסף קשיא לי טובא וכו' ולידין לא קשיא לן כלל דאורחיה הוא כדחזינן הכא:

פסוק ד

המאיות. המאות קרי:

פסוק ה

השלשית מכם. וכן והשלשית בשער סור והשלשית בשער אחר הרצים. בשלשתם ראיתי חילופים רבים ומשבח אני אות' שכתבום חסרים יו"ד קדמאה ומלא יו"ד בתראה ומסורת דפרשת שלח לך מסייעא להו זיל קרי התם במסרה גדולה:

פסוק ט

שרי המאיות. המאות ק':

פסוק י

לשרי המאיות. המאות קרי:

פסוק יב

ויוצא. הצד"י בחירק וחסר יו"ד על פי המסורת הום ד' כתובים כן וסימן בפרשת ואתחנן מקרא גדולה:

פסוק טו

את שרי המאיות. המאות ק':

פקדי החיל. כל פקודי מלא וא"ו בר מן חד חסר ויצו יהוידע את שרי. מסורת ריש פרשת פקודי:

פסוק יח

ויתצהו את מזבחתו. בס"א כתיבת יד היה כתוב את ואחר כך הוסיפו וא"ו ועשו ואת וכן נראה מהתרגום וכן מצאתי בשני דפוסים ישנים ובמאיר כתיב. אמנם ברוב הספרים כתוב את בלא וא"ו:

מזבחתו. מזבחותיו ק':

פסוק יט

ויקח את שרי המאות. לית כתיב כן בענין:

פסוק כ

בית מלך. המלך קרי:

פרק יב

פסוק ד
ומקטרים. בספרים כ"י הוא"ו במאריך:

פסוק ה
כל כסף הקדשים. במקצת מדוייקים הקו"ף בחטף קמץ וגם לספרים שהיא בקמץ לבד קריאתה בחטף קמץ כמ"ש בסוף פרשת תצוה:

פסוק י
בימין. מימין קרי:

פסוק יב
את הכסף המתכן. הה"א במאריך בספרים כ"י:

יד. ידי קרי:

הפקדים. המפקדים קרי:

פסוק יד
כלי זהב וכלי כסף. שניהם בחירק ובמסורה גדולה נמנו עם ז' מטעין דסבירין בצירי:

פסוק כב
ויוזכר. בכ"ף וברי"ש ואין ביו"ד מאריך:

ויהוזבד. בבי"ת ובדל"ת כן כתב רד"ק ואני מצאתי שניהם בבית ובדל"ת בארבעה ספרים מדוייקים כתובי יד ודפוס א' ישן וכן בד"ה כתוב זבד בן שמעת בבי"ת ובדל"ת:

פרק יג

פסוק ו
אך לא סרו וגו' החטי. חסר אל"ף וכן בירמיה ל"ב:

פסוק ז
ועשרה רכב. מלעיל:

פסוק יב
אשר נלחם אמציה. בדפוס ישן נכתב בגליון אמציהו וכן הוא במקצת ספרים כ"י וטעות הוא בידם שזהו אחד מן ט' הכתובים בלא וא"ו על פי המסורת וסימן נמסר לקמן סימן י"ד במ"ג:

פסוק יג
וְיָרָבְעָם ישב. כן נקוד:

פרק יד

פסוק ב
יהועדין. יהועדן ק':

פסוק ד
ומקטרים. בספרים מדוייקים הוא"ו במאריך:

פסוק ו
ובספר. בספרים מדוייקים הסמ"ך בגלגל:

תורת משה. התי"ו במאריך:

לא יומתו. במקצת ספרים יש מאריך במילת לא ולא במילת יומתו וכן חברו שבסמוך:

ימות. יומת קרי:

פסוק ז
בני המלח. מלח ק' ומלת בני במקצת ספרים מלא יו"ד ואל"ף. אך במסורת נמנה במספר החסרים אל"ף בקריאה וסימן נמסר במ"ג ביהושע סימן י"ח וזכריה סימן י"ד:

יקתאל. עיין מה שכתבתי ביהושע ט"ו:

פסוק י
ונשאך. בספרים מדוייקים הוא"ו במאריך:

פסוק יב
לאהלו. לאהליו ק':

פסוק יג
ויבאו ירושלם. ויבא ק':

פסוק יד
הנמצאים בית. בנביאים עם פי' הרי"א בבית וגם בדפוס אחד נרשם כן בחוץ אבל בכל שאר ספרים כתוב בית ובד"ה כתוב בבית האלהים:

התערבות. בס"א כ"י הבי"ת דגושה וכן חברו שבד"ה ובשאר ספרים שניהן רפין:

פסוק טו
ויתר דברי יהואש וגו' ואשר נלחם עם אמציהו. בכל הספרים כתוב בוא"ו ובאחד מן הספרים כ"י היה כתוב בוא"ו ואחר כך עבר עליה קולמוס. ולפי דעתי נשתבש במה

שנמצא כתוב במסורת ויתר דברי יואש דאשר נלחם וסדרא ממסרה אטעיתיה סבר דדין הוא ולא הוא דהכא כתיב יהואש ומסרה קתני לי' אפסוקא דלעיל (י"ב י"ג) דכתיב יואש:

פסוק כג

מלך ירבעם בן יואש מלך ישראל. בס"א כ"י וגם בדפוס ישן מוניציאה ובנביאים עם פי' מהכי"א כתוב בן יואש על ישראל ובספרים אחרים כתוב מלך וכן תרגם יונתן:

פרק טו

פסוק ד

ומקטרים בבמות. בספרים כ"י מאריך בוא"ו וכן ומקטרים שבסוף הסימן הזה:

פסוק ה

וישב בבית החפשית. סימן מלכים בבית החפשית ד"ה בית החפשית וא' פסוק סימן עיניכם הראות אשר עשה ה' בבעל פעור כי כל האיש אשר הלך אחרי בעל פעור:

פסוק י

קבל עם. במקצת ספרים הוא מלה אחת אבל רד"ק כתב בפי' ובשרשים שהן שתי מלות וכן תרגם יונתן קדם עמא. וגם בספר ישן מסור עליו לית ואינון תרין מליו ולכל הנסחאות בקמץ חטוף:

פסוק יג

שלום בן יבש וגו' לעזיה מלך יהודה. בספר אחד כ"י כתוב לעזריה וכן בספר אחר נכתב בצדו ס"א לעזריה וכן הוא בתרגום אבל ספרים אחרים כתוב לעזיה וכן דינו מכח המסורת שנמנה עם הכתובים עזיה במסרה רבתא אות עי"ן וכן כתב מהרי"א ז"ל לעזיהו הוא עזריה פעמים קורא אותו עזריה ופעמים עזיה ועיין מ"ש בד"ה א' ו':

פסוק יד

ויך את שלום בן יביש. במקצת ספרים מלא יו"ד וכן דינו ע"פ המסורת דבסוף שופטים נמסר כל החסרים בלישנהון ולא נמנה זה עמכם:

פסוק כה

בית מלך. המלך ק':

פסוק כט

בא תגלת. בס"א כת"י כתוב ובגליון שלו ס"א תגלת ובספר אחד כ"י כתוב בפנים תגלת ובחוץ תלגת ק' ובכל שאר ספרים כ' וק' תגלת כחביריו שבענין. ובד"ה ב' כ"ח כתוב תלגת:

פסוק לה
ומקטרים. הוא"ו במאריך כמו שכתבתי למעלה:

פסוק לח
וישכב יותם עם אבותיו ויקבר עם אבתיו בעיר דוד אביו. בס"א כ"י וגם בדפוס ישן השמיטו ויקבר עם אבתיו ואף בדפוס ישן מויניציאה ליכא בתרגום ואתקבר עם אבהתוהי ובס"א איתנהו בפסוק ובתרגום:

פרק טז

פסוק ו
וארומים. ואדומים ק' והוא חד מן ד' מלין כתיבין ריש"ש וק' דל"ת וסימן נסדר במ"ג דירמיה סימן ל"א:

פסוק י
דומשק. נכתב בוא"ו עם דגש במ"ס ונמסר עליו לית מלא:

פסוק טו
ויצוהו. ויצוה ק':
ואת עלת המלך. בספרים מדוייקים הוא"ו בגעיא:

פסוק יז
ואת הכיר. את ק':

פסוק יח
מיסך. מוסך ק':
החיצונה. במקצת ספרים מלרע ובמדוייקים מלעיל ונמסר עליו לית בטעם מלעיל וכ"כ רד"ק ונמנה ג"כ בסוף מ"ג בשטה חדא דכל חד וחד מלעיל ולית דכוותיה:

פרק יז

פסוק ו
ויגל את ישראל אשורה. היו"ד בסגול וכ"כ רש"י כאן ובאיכה ב' כתב שהוא בצירי ויש שם ט"ס שכתוב ויגל מלך בבל את ישראל אשורה וצריך למחוק מלך בבל:
מחלח. בספרים מדוייקים החי"ת בשוא לבדו:

פסוק יב
ויעבדו הגלולים. ובספרים שלנו אינו ובמקצת ספרים כתוב הגללים חסר וא"ו:

פסוק יג

כל נביאו. נביאי ק' ויש בו דרש בפסיקתא עיין ילקוט ורד"ק וכלי יקר:

ושמרו מצותי חקותי. י"ס שכתוב וחקותי בוא"ו בתחלת המלה ושגגה הוא כי נמסר עליו ג' וסימנון עקב אשר שמע אברהם וגו'. אם שוב תשובון דמלכים א' ט':

ויעד ה'. וכן הוא בלא וא"ו בתחלה בספרים כ"י מדוקיים ודפוסים קדמונים. עוד באיזה ספרים חסר וא"ו שבאמצע אבל במדוייקים מלא וכן ראוי ע"פ המסורת דפ' תולדת יצחק:

פסוק טז

שנים. שני קרי:

פסוק כא

וידא. וידח ק':

פסוק כג

ויגל ישראל מעל אדמתו. היו"ד בחירק וכ"כ רש"י ז"ל ובמסורת שלנו בסוף מלכים נמסר ויגל ד' וסימן יהודה מעל אדמתו וחברו דסוף ירמיה. ויגל השארית דד"ה. ויגל אזנם למוסר (איוב ל"ו:י"). ומאי דמנו בהו ויגל את השארית דד"ה טעותא הוא דבכולהו ספרי בסגול וצ"ל ויגל ישראל דהכא. והכי אשכחנא בהדיא במס' כ"י:

פסוק כד

ומעוא ומחמת. בכל הספרי' כתוב ומעוא באל"ף ומסור עליה לית כתיב אל"ף וקשה בעיני כי בחילופי המקרא כתוב למערבאי בה"א ולמדינחאי באל"ף:

וספפרוים. ומספרוים ק':

וירשו את שמרון. ביו"ד האיתן לבד ונעדרה היו"ד פ"א הפעל מהמכתב ובמסורת וירש ד' חסרין וסימנהון ואלה מלכי הארץ יהושע ריש סימן יב. ויצא גבול בני דן מהם שם סוף סימן י"ט. ויבא מלך אשור מבבל דמלכים ויבאו וירשו אות' (ירמיהו ל"ב:כ"ג) ואית דמסרי ז' חסרים בלישנ'. וכן נמסר ביהושע סימן י"ט וסימן כ"א במ"ג וליכא בינייהו פלוגת' ובספרי' כ"י מדוייקי' וגם בדפוס קדמון ישני' בשני יודין ובמאריך:

פסוק לא

עשו נבחז. בנביאים עם פי' הרי"א כתוב עשו את נבחז והוא טעות:

והעוים עשו נבחז. כתב רד"ק בזי"ן וי"ס כתיב בנון וטעות הוא בספרים עכ"ל. ובמק"ג בגליון כתוב לית זי"ן רבתי ואולי זאת היתה סבת הטעות אך לא מצאתיה כן בשום נוסח מאלפ"א בית"א רבתית ובס"א כ"י נמסר עליו לית כתיב זיי"ן ומלת רבתי איננה. ובעל דרך אמונה במאמר א' ש' ב' כתב הפך זה וזל"ש ונכתב בנו"ן זעירא עד שרבים חשבוה

לזי"ן וכו' ע"ש. ובנסחא כ"י מאותיות קטנות נמנה בתוכם שי"ן והעוים עשו נבחז ואין כן במסורת אחרות:

אלה. אלהי ק':

ספרים. ספרוים ק':

פסוק לב

מקצותם. הקוף רפה:

פרק יח

פסוק ד

וכתת נחש הנחושת. בס"א כ"י וכתת את נחש והתרגום מסייעו שתרגם ופסיק ית חויא. ולא ראיתי כן בשאר ספרים. אדרבא יש להוכיח מהמסורת דלא כתיב את ונשמעיניה מן הדא דבמסרה רבתי נמסר סימן י"ט פסוקים בספר מלכים דכתיב בהו את את את ודין חד מנהון שמעת מינה דדל את זה מהכא דאי לאו הכי הוו להו ד' את בפסוקא הדין והוא לן למימנינהו בהדי ע"ז פסוקים דאית בהו את את את וסימנהון במסרה רבתא:

פסוק יא

וינחם בחלח. בספרים מדוייקים החי"ת בשוא לבדו:

פסוק יג

ובארבע עשרה שנה וגו'. חילופים רבים יש בין פרשה זו לאותה שבישעיהו ונמנו במסורת שם:

פסוק יז

שדה כבס. כתב בעל המסורת ג' ב' מלא וחד חסר ולא פי' איזהו החסר ובס"א כ"י מצאתי חסר אותו של ישעיה סימן ל"ו ובשני ספרים כ"י זהו החסר ובמ"ג שלנו בדפוס כתוב ג' מלאים וסותרת למה שנמסר כאן במקרא גדולה ג' חד חסר:

פסוק כב

את במתיו. במקצת ספרים במותיו מלא וא"ו:

פסוק כה

אמר אלי עלה על הארץ הזאת. כן ראיתי בספרי הדפוס חדשים גם ישנים וגם בס"א כ"י מדוייק כתוב על אבל בספרים אחרים כ"י כתוב אל הארץ וכן בתרגום סק לאתרא ואולם בישעיה ל"ו והביא בעל המסורת כמה חילופים שבין פסוק דמלכים לפסוק דישעיה בזה הענין וכתב שזה על הארץ ודישעיה אל הארץ עיין שם:

פסוק כו

ויאמר אליקים בן חלקיהו ושבנה. ב' כתוב ה"א הדין ואידך ויקראו אל המלך דלעיל:

פסוק כז

הישבים על החמה. בספרים מדוייקים חסר וא"ו:

חריהם. צואתם ק' ועיין מ"ש בישעיה ל"ו:

שיניהם. מימי רגליהם ק' ומתקני הנקוד שמו כל הנקודו' של שתי המלות שבק' תחת הכתוב אע"פ שאיה אלא מלה אחת ועיין מ"ש בזה בישעיה ל"ו בס"ד.

פסוק כט

אל ישא לכם חזקיהו. בספרי הדופוס האחרונים מלא יו"ד אבל בספרים כ"י ודפוסים ישנים חסר וכן מצאתי במסורת כ"י ה' ב' מנהון חסר וסימנהון אל ישא לכם חזקיהו דמלכים ודישעיהו חסר. ודד"ה. ואויב בו. תילים פ"ט מלא. וחד ישימות עלימו תילים נ"ה כתיב חד מלה וקריא ב' מלין:

להציל אתכם מידו. הספרים שכתוב בהם מידי הם כבני בבל אבל לבני ארץ ישראל שאנו סומכים עליהם בחילופי המקרא כתוב מידו:

כי לא יוכל להציל אתכם מידו. (הנ"ל) מי יוכל לתקן את אשר עותו הסופרים והמדפיסים מימים קדמונים וכ"ש שנתקים בנו בעונותינו לכם הנני יוסיף להפליא את העם הזה הפלא ופלא ואבדה חכמת חכמיו ובינת נבוניו תסתתר והנה אנחנו מגששים כעורים באפלת המחלוקת ואין אנו מצליחים את דרכינו למצא חפצנו. בשלשת ספרים ישנים מהדפוס כתוב מידי וכן מצאתי בס"א מדוייק כ"י מספרד ובספר אחד כ"י נכתב בפסוק מידו ונרשם מבחוץ נ"א מידי ובספר אחר כתוב מידו בוא"ו ונקוד חירק ואין בידי להכריע כי בספרים אחרים כתיב מידו וכן מתורגם מן ידיה. ה' יגיה חשכנו מאפל ומחשך עיני עורים תראנה:

פסוק ל

ולא תנתן את העיר הזאת. בספרים כ"י ודפוסים ישנים כתוב את העיר:

פסוק לב

וחיו ולא תמותו. במקצת ספרים תמותו מלא וא"ו אך כפי המסורת דינו להיות חסר שלא נחשב זה עם ז' מלאים בסדר מקץ:

פסוק לז

ויבא אליקים וגו' ויגידו לו דברי רבשקה. אי משכחת נסחי דכתוב בהו לו את דברי. הם אליבא דמדינחאי אבל למערבאי כתיב ויגידו לו דברי וכן מצאתי בספרים המדוייקים ובאחד מהם נכתב בצדויפה חסר את:

פרק יט

פסוק ב

ושבנא הספר. בהרבה מדוייקים חסר וא"ו ומילתא פסיקתא נמסר בשמואל ב' סימן ט' סופר הסופר כל הנביאים חסר בר מן ב' מלאים ולית דין בגוויהו:

פסוק ז

הנני נתן בו רוח. דמלכים חסר דישעיה מלא:

פסוק טז

הטה ה' אזנך ושמע. הוא"ו במאריך ובקצת ספרים השי"ן בשוא לבדו ובמקצתם בשוא ופתח ועיין מ"ש בפ' בלק על פסוק קום בלק ושמע ושופטים ה' על ושבה שביך:

ושמע את דברי סנחריב. בדפוס ישן כתוב את כל דבר וכן בס' א' כ"י היה כתוב בתחלה את דברי ואחר כך הוסיף הסופר מלת כל וכן מתורגם על כל פתגמי ואולם בכל שאר ספרים אין כאן מלת כל רק הוא בס' ישעיה כמו שנזכר במסורת שם וכן בתרגום מדפוס ישן כתוב על פתגמי:

אשר שלחו. בס"א כ"י טעה הסופר בין שלח לשלחו ואין ספק בזה שכתוב שלחו כמו שפי' המפרשים ובישעיה כתוב שלח וזהו ג"כ א' מהחילופים שיש בין שני הספרים:

פסוק כג

ביד מלאכיך חרפת, אדני. יש פסיק בין חרפת לשם להרחיק החירוף כן הוא בפסיקתא דנביאים ובספרים מדוייקים וכן הוא חברו דישעיה:

ברכב רכבי. ברב ק':

מבחור ברשיו. החי"ת החולם ובישעיה מבחר בפתח וסימנהון ראשי ספריהון (פי' תמצא לקמן כ' ג') וכן במסו' מבחור ב' ומלא הדין דמלכים וחברו וכלעיר מבחור דהאי סיפרא סימן ג':

מלון קצה. קצו ק' ועיין מ"ש בישעיה סימן ל"ז:

פסוק כד

כל יארי מצור. פליגי ספרי כ"י אם חסר הוא או מלא ועיין מ"ש בזכריה י':

פסוק כה

עתה הביאתיה. עיין מ"ש בזה בישעיה ל"ז ובמיעוט ספרים דין דמלכים הבי"ת בחירק והאל"ף בחולם וליכא למיסמך עליהון:

ותהי להשות גלים נצים. במקצת ספרים כן כתוב בפנים להשות ובחוץ להשאות ק' וזה טעות גמור הוא כי אותו של ישעיה כתוב להשאות כמו שנז' בחילופים שהובאו שם וכ"כ ן' עזרא בישעיה אבל זה דמלכים כתיב וק' להשות וכן נמנה במסו' לעיל סי' ט"ז עם מלין דלא מפקין אל"ף בתראה מלא אל"ף דימנא בריש פ' תולדות יצחק וד"ה א' ז' וכן ראיתי בספרים כ"י מדוייקים ודפוסים ישנים הלמ"ד פתוחה והה"א בשוא נח וכן כתב רד"ק במכלול דף קס"ו ובשרשים שרש שאה ושרש נשה ע"פ ספרים מדוייקים וכ"כ הלוית חן שער ז' פ"ה ובס"א כ"י כתוב עליו במחזורא אבא להשות וכן הביאו רד"ק בתחילה בפתח הה"א והשי"ן דגושה ושרשו נשא ולקריאה אחרת יהיה משרש שאה:

פסוק כח

ושאננך. במקצת ספרים כ"י ודפוסים קדמונים נו"ן ראשונה בקמץ וכן חברו דישעיה והם שנים במסורת וכיון דשקולים הם יבואו שניהם בקריאה אחת וספרים אחרים שניהם בפתח כמ"ש בישעיה:

פסוק לא

קנאת ה' תעשה זאת. צבאות קרי ולא כתיב והוא חד מן י' מלין דקריין ולא כתבן שנמסר סימנם בריש סדר אלה הדברים וברות ומ"ש שם במסורת צבאות כי מירושלם תצא דישעיה טעות הוא וצריך להגיה דמלכים שכן הוא בכל הספרים ודישיעיה צבאות מבפנים ותלה אותו מבחוץ להודיע כי שתי נקמות נקם אלהים בו תחלה ע"י עצמו ואחרי כן ע"י צבאות מלאכיו וכן הוא אומר ומצא מלאך ה' ויך במחנה אשור וגו':

פסוק לד

וגנותי אל העיר. בס"א כתיבת יד על העיר אכן בשאר ספרים כתוב אל וכן במסור' ירמיה ל"ב כל וגנותי על העיר בר מן חד אל העיר וסימן וגנותי אל העיר הזאת להושיעה קדמאה דמלכים והתרגום שתרגם על יש לומר דפרושי קר מפרש:

פסוק לז

ואדרמלך. הוא בגעיא בס' מדוייקים כ"י ובס"א כתוב עליו נ"א ואדרמלך:

ושראצר הכהו. בניו ק' ולא כתיב ע"פ המסורת ואלו נכתב ואדמלך ושראצר הכהו לא נודע כי בניו הכוהו בחרב לכן תלה בניו מבחוץ להודיע נקמת ה' בו לכל העולם כענין

שכתוב הנני מקים עליך רעה מביתך כן מצאתי. אסרחדן. במקצת ספרים מלה חדא ומקצתן תרין מלין כמ"ש בישעיה:

פרק כ

פסוק ג

אנה ה'. חד מן ו' כתיבין ה"א לשון בעותא ובס"א כ"י בשני טעמים כזה אנה ובשאר ספרים בטעם א' לבד בנו"ן ועיין מ"ש בתילים סימן קי"ח:

ובלבב שלם. ובישעיה סי' ל"ח ובלב שלם וסי' ראשי ספריהון פי' מלכים המתחיל והמלך שיש לו ה' אותיות כתוב ובלבב שהוא של ה"א אותיות ישעיה המתחיל חזון שיש לו ד' אותיות כן ובלב של ד' אותיות:

פסוק ד

העיר. חצר ק' ונדרש בבבלי דעירובין פ' עושין פסין ובירושלמי פ' חלק בענין מנשה עיין ילקוט מלכים רמז רמ"ב ובפי' רש"י ורד"ק וכלי יקר:

פסוק ה

רפא לך. בב' ספרים כ"י הפ"א בסגול וזהו גם דעת רד"ק במכלול דף קנ"ב אמנם בספרי הדפוס ובס"ס כ"י בצירי והמלה מלעיל בכל הספרים:

פסוק ו

והספתי. זהו א' מן ב' מלרע על פי המסורת וחברו והוספתי על כל תהלתך (תהילים ע"א:י"ד) ושנים דקהלת (א' ט"ז י"ב ט') מלעיל (כי הם וא"ו החבור) ובמסורת חשיב להו ומה שכתוב כאן במסורת שבמקרא גדולה ב' בתראי מלעיל טעות מפורש הוא ור"ל ב' בתראי מלרע וכן מצאתי במסורת כ"י ובספר תילים נמסר יפה והדין חסר וא"ו בתר ה"א ותלתא אחריני מלאים. ועיין עוד מ"ש בתילים ע"א:

פסוק יג

וישמע עליהם חזקיהו. במקרא דפוס ישן מויניציאה נכתב בגליון וישמח וכן בתרגום שלה וחדי עליהו חזקיה וזהו טעות גדול שכל הספרים ומסרותיהם מסכימים שזה דמלכים וישמע ודישעיה וישמח וא' פסוק סימן שמעה ותשמח ציון וזהו ג"כ א' מן הנמנים במסורת דסמיך על לשון שמיעה ותרגומו וקביל מנהון חזקיהו:

וישמע עליהם חזקיהו. (הנ"ל) בס"א ישן מטוליטולא כתוב אליהם וכ"כ החכם לונזאו שכן מצא בספרים כ"י ואיני שומע אליהם לבטל ספרים האחרים שהמסורה אומרת כל לשון שמיעה אל בר מן י"ב על וזה א' מהם וכ"כ רד"ק וישמע עליהם כמו אליהם

וכן מצאתי מסרה כ"י שאומרת בפ' סימן מלכים וישמע עליהם חזקיהו. ישעיה וישמח עליהם חזקיהו:

נכתה. נכתו ק':

ואת בית כליו. בס"א כ"י ואת כל בית וכן הוא בנביאים עם פי' הרי"א ובדפוס ישן יש הערה מחילוף אכן בכל שאר ספרים אין בהם מלת כל רק הוא בס' ישעיהו:

פסוק יד

ויבא ישעיהו הנביא אל המלך חזקיהו. בס"א נכתב בצדו י"ס שכתוב ישעיה:

פסוק יח

יקח. יקחו ק':

פרק כא

פסוק ג

ויקם מזבחות לבעל. במלה זו וחברותיה שבסמוך רבו החלופים בספרים אם הם חסרים וא"ו או מתאים והעיקר כמו שמצאתי בס"ס כ"י שזה ובין ובנה מזבחת שבסמוך חסרים ועל אלו נמסר ב' חסרים ובענין וכל אורייתא כוותיה חסר. והכי איתמא בהדיא במסרא רבתא אבל ויבן מזבחות שבפסוק לאחריו ראוי להיות מלא:

פסוק ו

ועונן. ישן ספרים שחסר וא"ו ואחר עי"ן:

לעשות הרע בעיני ה' להכעיס. ובדפוס ישן מויניציאה כתוב להכעיסו וכן הוא בקונקורדאנציאה אך בשאר ספרים כתוב להכעיס בלא וא"ו ומה שמתורגם לארגזא קדמוהי כן דרך התרגום בכל מלת להכעיס מפני כבוד המקום ברוך' הוא:

פסוק ח

להניד רגל ישראל. ראיתי מי שנסתפק אם כתוב את רגל וכן נראה מהתרגום ואין ספק מוציא מידי ודאי כל הספרים הכתובים בלא מלת את:

פסוק יא

התעבות האלה. חד מן ט' כתיבין כן חסר וא"ו קדמאה ומלא וא"ו בתראה כמו שנמסר בהאי ספרא ריש סימן ט"ז ובסוף סדר אחרי מות:

פסוק יב

שמעיו. שמעה ק' ונראה שכן צריך להיות בחילופי המקרא אליבא דמערבאי:

פסוק טו
ויהיו מכעיסים. במקצת ספרים כ"י מלא יו"ד גם אחר העי"ן וכן נכון לפי המסורת דריש שמואל:

פסוק יז
הלא הם כתובים. בספרים כ"י ודפוסים ישנים חסר:

פסוק יט
יטבה. היו"ד בקמץ חטוף במדוייקים כ"י ודפוסים חדשים היו"ד במאריך ומוטעים הם:

פסוק כא
הגלולים. י"ס שכתוב הגללים:

פסוק כה
ויתר דברי אמון וגו' הלא הם כתובים. במדוייקים חסר וא"ו וכן נכון מהטעם שכתבתי למעלה:

פרק כב

פסוק א
מבצקת. הבי"ת בקמ"ץ חטוף והקו"ף בפתח ובהרבה ספרים בקמ"ץ:

פסוק ה
ויתנה. ויתנהו קרי:

בבית. בית קרי:

לחזק בדק הבית. ברוב ספרי הדפוס כתוב לחזק את בדק וכן ת"י לתקפא ית בידקא ברוב הספרים כ"י שלפני ליכא מלת את וגם בדפוס ישן ומאיר נתיב שרש חזק ושרש בדק איננה:

פסוק ח
ויאמר חלקיהו הכהן הגדול. הראשון שבפ' חלקיהו בוא"ו והשני חלקיה בלא וא"ו כן ראוי עפ"י המסורת ד"ה ב' ל"ג שבמ"ג וכן נמצאו ברובן של מדוייקים:

פסוק יב
ויצו המלך את חלקיה הכהן ואת אסיקם בן שפן. בכל הספרים כתוב חלקיה בלא וא"ו. ושלמטה בפ' הסמוכה כתוב ויצו המלך את חלקיהו בוא"ו. ובמ"ג חלקיהו הכהן ה' וסימן עלה אל חלקיהו. ויאצר חלקיהו הכהן. ויצו המלך את. וילך חלקיהו הכהן. ויצו המלך תנינא דסיפרא ע"כ. והאי קרא דמסיר מסורתא דלעיל באמצעיתא ויצו המלך את

על ההוא דכתיב בד"ה ב' ל"ד איתמר וקראי אחריני כולהון כתיבין בענינא הכא אבל ויצו המלך את קדמאה דהאי סיפרא כתוב חלקיה בלא וא"ו כדכתבינן לעיל:

פסוק יד

חרחם. במקצת ספרים במ"ס אבל ברוב מדוייקים בסמ"ך וכן כתב רד"ק:
במשנה. בדפוסים חדשים הנו"ן בצירי ובישנים בסגול וכן בכ"י בסגול:

פסוק כ

הנני אספך. עיין מ"ש בשמואל א' ט"ו ובהרבה ספרים אין כאן שום מאריך:

פרק כג

פסוק ג

ואת עדותיו. בהנעת הוא"ו רד"ק ובמסורת עדותיו ה' מפקין וא"ו בלישנא וסימנהון ושמרת את משמרת. וימאסו את חקיו. ויעמד המלך על העמוד דמלכים. וחברו דד"ה מפני אשר קטרתם כן מצאתי במסרות כ"י ובמסו' שבדפוס במלכים א' ב' גם זו לעמת זו ועדתיו ה' בלישנא וסימן בסדר ואתחנן ותילים סימן צ"ט והם חמש כנגד חמש:

פסוק י

בני בני. בן קרי:

פסוק יא

בפרורים. ברי"ש וכן הוא בתרגום ירושלמי ובגמרא דילן ומד"ר כמו שפירש הערוך ערך פרוור:

פסוק יב

ואת המזבחות. אשר על הגג. הוא"ו בגעיא בס"ס:

פסוק יג

ואת הבמות אשר על פני. הוא"ו בגעיא בס"ס:
להר המשחית. בסוף פרק במה בהמה כתוב בספרי הגמרא להר המשחה וטעות הוא מהמדפיסים וכן - בפי רש"י כ"י כתוב להר המשחית ופי' המפרשים שהוא הר המשח' הנקרא גם כן הר הזיתים וכנהו הכתוב בלשון המשחית לגנאי מפני בנין ע"א שבנו בו:
שקץ צידנים. בספרים מדוייקים מלא ב' יודי"ן וכן נכון ע"פ המסורה דשופטי' י"ח כמ"ש שם:

פסוק כד

חלקיהו הכהן בית ה'. בכל הספרי' כתוב בית לא בבית:

פסוק כט
כראתו. בכ"ף וכן במסו' כראתו לית חסר וא' מלא. כי אין הנער (בראשי' מד לא):

פסוק ל
ויבאהו ירושלם. בס"ס חסר יו"ד אחר הבי"ת וכן הוא במקצת דפוסים ישנים ועיין מה שאני עתיד לכתוב בירמיה סימן כ"ו בס"ד:

פסוק לג
במלך. ממלך קרי:

פסוק לו
זבידה. זבודה קרי בוא"ו עם דגש בדל"ת רד"ק:

פרק כד

פסוק י
בעת ההיא עלה. עלו קרי:

פסוק יב
ויצא יהויכין מלך יהודה על מלך בבל. בדפוס ישן כתוב אל מלך וטעות הוא כי בכל שאר ספרי הדפוס וגם בכ"י כתוב על מלך אמנם בספר כ"י כתוב עליו בגליון למלך ע"פ המסורת ומנה כ"ט למלך בקריאה וזה מכללם אך במ"ג שלנו בדפוס לא נמנה זה עמהם והמסרה כ"י השמיטה להיות למלך על ישראל דד"ה סימן כ"ח ונסחא דדפוסא טפי עדיפא ועלה סמכינן דבמסרא אחריתי איתמסר ט' על מלך ודין חד מינייהו ועיין לקמן בשילהי סיפרא:

פסוק יד
ואת כל השרים. הוא"ו בגעיא בס"ס:
עשרה. עשרת קרי:

פסוק טו
אלי. אילי קרי:

פסוק יח
חמיטל. חמוטל קרי:

פסוק כ
עד השלכו. בספרים מטעים הה"א בפתח ואין לחוש עליהם שכן במסורה ב' א' חסר ואחד מלא זהו החסר וחברו דסוף - ירמיה מלא ושניהם בחירק:

פרק כה

פסוק א

ויהי בשנת התשיעית. במ"ג כתוב בשנת ומסור עליה בשנה כתיב למדנחאי וכן בנסחאי כ"י נכתב כן בצדם ובחילופי דידן ליתיה ומ"מ כבר איבטילא ההיא נסחא דכמערבאי נקטינן ובנסחא עתיקא כ"י בשנת כתיב בשנה קרי ולפום מאי דחזי לי לאו דסמכא היא דאי הכי הוהליה לבעל המסורת למיחשבי' בהדי ז' מלין דכתיבין תי"ו ולא קרינן כמ"ש לעיל בהאי סיפרא תניינא דמלכים סימן י"א ואיכא נוסחא אחרינא דכתיב בשנה וקרי בשנת וליכא למסמך נמי עלה דא"כ ה"ל למימניה עם י"א מלין דקריין תי"ו ולא כתבן ואינון כתיבין בריש שופטים ובריש קהלת וכיון דאיתבטילו כולהו נסחידאמרן אית לן למימר על כרחין דנסחא דילן עדיפא טפי הילכך לא נעדי מינה:

פסוק ג

ולא היה להם. בס"א כ"י היה מלרע ובספרים אחרים שלפני מלעיל ובמכלול משקל פעל מנה ולא היה להם לעם הארץ דירמיה עם דומים אחרים שבאומלרע שלא כמנהג וכתב אח"כ ודמלכים פליגין עליה וכן כתב המכלול יופי יש אומרים שהוא מלעיל כמנהג ויש אומרים שהוא מלרע שלא כמנהג ועיין במסרה גדולה אות הה"א ומ"ש במלכים א' י"ז:

פסוק ה

וירדפו חיל כשדים אחר המלך. כן כתיב לא אחרי:

בערבות ירחו. הרי"ש בצירי וחסר יו"ד ובמקצת ספרים הוסיפו יו"ד. ולפי מה שכתוב כאן במסורת חסר דכללא כייל וכל אורייתא דכוותיה. וכן כתב הרמ"ה ז"ל גבי פ' מעבר לירדן ירחו פ' חקת חסר יו"ד קדים לחי"ת וכל אורייתא דכוותיה:

פסוק ו

וידברו אתו משפט. ובירמיה (נ"ב ט"ו) וידבר אתו משפטים:

פסוק ז

ויאסרהו. בס"א ישן ויאסרהו הרי"ש בשלש נקודות ומשקלו בצדו ויביאהו בבל ושני טעיות הן שכל א' גורם לחברו טעות ראשון מבואר ממה שנמסר במסורת ויאסרהו ג' בקריאה וסימן ויאסרהובשנים עבתים חדשים (שופטים ט"ו:י"ג) וינקרו את עיניו (שם סי' ט"ז) וילכדו את מנש' בחוחי' דד"ה (ב' ל"ג) למדנו מכאן שזה כתוב ויאסרהו בצירי וכיון שכצ"ל ג"כ ויבאהו בצירי כמ"ש בסוף ירמי' וכמ"ש כאן בספרים כ"י מדוייקי' ודפוסי' ישנים לא בשלש נקודות כמו שהוא בדפוסים חדשים ומי שלא יתפייס בזה יעיין

במסורת ירמיה סוף סי'כ"ד שנמסר ז' ויביאהו ואין זה ממניינם וכן תרגם יונתן ואסריה ואוביליה וכן הם במאיר נתיב ובפי' רלב"ג:

בנחשתים. הנו"ן בלא דגש והבי"ת במאריך כמ"ש בשופטי' ט"ז וכן הוא במדוייקים:

ויביאהו בבל. בתרתי דפוסי כתוב בבלה ואינהו אטעו אנפשייהו במאי דאשכחו במ"ר סימנה מן עשרים ותשע בבלה וחד וחד מינייהו ואת עיני צדקיהו עור ויאסרהו סברי דהדין הוא ולא היא דהתם בסוף ירמיה קיימא ואזלא:

פסוק ח

ובחדש החמישי וגו' למלך נבכדנאצר. חדא מלה כתיב כחביריו שבענין:

פסוק י

אשר רב טבחים. בספר אחד כ"י כתוב אשר את רב וגם בדפוס ישן מויניציאה יש הערה מזה החילוף ואין כן בשאר הספרים:

פסוק יא

ואת יתר העם הנשארים וגו' ואת יתר ההמון. ובסוף ירמיה הוא אומר יתר האמון וסימן הא לכם זרע. ובמלכים ומדלת הארץ ובירמיה ומדלות הארץ וסימן עניותא בתר עניותא אזלא פירש ירמיה שמדבר מעניו' החרבן נכתב ומדלות לשון רבי'. ובמלכי' שה'עשירי' נכתב ומדלת לשון יחיד:

פסוק יב

ולגבים. וליגבים ק' ובמקצת ספרים כתיב וליגבים ואין הפרש בין ק' לכתיב ובאחד מהם נכתב בכחוץ ולגבי' כתוב למדנחאי וליגבים קרי. ובחילופים שלנו שבין מערבאי למדינחאי לא נזכר מזה כלל ומה שכתבתי בתחלה הוא דעת רד"ק שכתב זה לשונו וכתב ולגבים בלא יו"ד פ"א הפעל:

פסוק יג

ואת המכנות. הוא"ו בגעיא בס"ס:

פסוק יד

המזמרות. הה"א סמוכה במאריך והמ"ס רפה ובמקצת ספיר' הה"א בלא מאריך והמ"ס דגושה:

פסוק יז

וכתרת עליו וגו'. בספרים מדוייקים חסר וא"ו אחר כ"ף וכן שנים אחרים שבפ':

שלש אמה. אמות ק' ובמלכים א' ז' כתוב חמש אמות. עיין שם במפרשי' וכלי יקר:

פסוק יח
שמרי הסף. הסמ"ך בפתח במדוייקים ועיין מה שכתבתי בשופטים סימן י"ט (עיין מסר' ריש (ויקרא) ובפירוש הרב מנ"ש שם שלפי גודל בקיאתו לא עיין כאן (ובשופטים שם):

פסוק יט
אשר הוא פקיד. ב' פסוקים מטעים וסימן אשר הוא פקיד דסוף מלכים. ירמיה ואת ספר שר הצבא. וחד פסוק סי' וזה פרשגן הנשתון עד כאן לשון המסורת. פי' שבאותו פסוק כתיב לעזרא הכהן הספר ספר דברי וגו' (עזרא ז':י"א):
וחמשה אנשים. חלוף. מלכים וחמשה אנשים. ירמיה ושבעה אנשים. וכן צריך לגרום במדבר רבה פרשת י"א והכי איתא בירושלמי פרקא קמא דסנהדרין סי' ד' עיין כלי יקר. מלכים מבית כלא. ירמיה מבית הכליא. מלכים מעל כסא המלכים ירמיה ממעל לכסר המלכים:

פסוק כ
על מלך בבל רבלתא. זהו א' מן ט"ו על הסמוך למלת מלך וסימנם במקרא גדולה יחזקאל כ"ח ודניאל י"א ובנביאים עם פירוש הרי"א כתובאל מלך ואיחלף ליה נביא בנביא:

פסוק כא
ויגל יהודה. היו"ד בחירק על פי המסורת וכמ"ש במלכים ב' י"ז וכן כתב רש"י שם אע"פ שלא כתב כן בריש פרשת שמות על פסוק וייטב אלהים ובאיכה על פסוק וירב בבת יהודה:

פסוק כג
אל גדליהו המצפה. בספר א' כ"י המצפתה ושמא נתחלף לו בין זה דמלכים ובין זה דמלכים ובין אותו של ירמיה בסימן מ' ובמקרא גדולה כתוב על זה בס' מוגה. וכלשון הזה מצאתי בספר כ"י ור"ל שכן ראוי להיות המצפה ולא המצפתה עוד יש ראיה ממסרה הגדולה שבמערכת מ"ס נמסר ו' המצפתה ולא נמנה זה בתוכם. והוי יודע שמסרה זו צריכה תיקון מחסרון יוכל להמנות שהרי בירמיה סי' הנ"ל יש עוד ב' המצפתה ויבאו ארץ יהודה אל גדליהו המצפתה והסימן צ"ל ח' המצפתה וכן על אחד מהם נמסר ח':

פסוק כט
ושנא. באל"ף (ודירמיה) בה"א מסורת תילים יו"ד ומכלול דף ק"י קע"ד ובשרשים שרש שנה:
ואכל לחם. ואכל מלרע שלא כמנהג. מכלול שקל פעל וכן חברו דירמיה:

פסוק ל

כל ימי חיו. ביו"ד אחת בלבד והוא חד מן ד' חסרים על פי המסורת אבל כל ימי חייו שבפסוק הקודם בשני יודי"ן כי לא בא במנין החסרים. וכן מצאתי במקצת ספרים ובמקצת שניהם מלאים והמסורת חולקת עליהם. ה' יקיים בנו מקרא שכתוב יחיינו מימים ביוום השלישי יקמנו ונחיה לפניו ונדעה ונרדפה לדעת את ה' כשחר נכון מוצאו וגו':